

ZAPIS O FOLKLORU KOPRIVNIČKOG IVANCA

Josip
JALŽABETIĆ

U Podravskoj ravnici, 4 km sjeverozapadno od Koprivnice smjestio se Koprivnički Ivanec.

Narod je ovoga kraja pretežno doseljen, privučen plodnom zemljom. Pretpostavlja se da je veći dio stanovništvo doseljen iz Mađarske, a manji dio iz Slovačke, što nam govore podaci o njihovim prezimenima; Horvat, Harači, Lipoš, Šargač, Potroško i druga.

Doseljeni narod donio je u Koprivnički Ivanec svoje starinske običaje, a od mađarske nošnje zadržao je čizme.

Dosta dugo se zadržao običaj da su muškarci nosili dugu kosu privezanu («na slovački» (u visini vrata. Tako vezanu kosu nazivali su »čardaš«. Prije toga su nosili savim duge kose, nisu ih podvezivali (na način Rumunja), te su nad čelom pletli kite da im kosa ne pada na čelo.

Koprivnički Ivanec je 1600. god. imao svoju župu, a u nju su spadala sela; Pustakovec, Cenkovec, Kunovec, Goričko, Botinovec, sa sjedištem u Koprivničkom Ivanu. Župa je postojala i ranije, a po prvi put spominje se 1334. godine.

Turci su 1603. god. razorili selo i crkvu, a narod se većim dijelom raselio. Kad su Turci 1683. god., nakon opsade Beča, protjerani iz naše zemlje, narod je ponovno počeo graditi sela i crkve. Tako je obnovljen današnji Koprivnički Ivanec, ali ne na starom mjestu, već bliže Koprivnici.

Istražujući ivanečki folklor, do materijala sam dolazio pretežno preko kazivača; Andrija Janković, rođen 1907., Marija Vrbna, rođena 1908., Treza Bebek, rođena 1908., Jelena Koren, rođena 1901., Barica Geršić, rođena 1928., Milica Petričević, rođena 1939., Bara Harači, rođena 1915., Bara Janković, rođena 1909. i niz drugih.

Od folklornog bogatstva koje posjeduje Koprivnički Ivanec posebno se ističe narodna nošnja. Nju su u čitavoj Podravini sačuvali još samo Ivančanke.

Žene koje nose narodnu nošnju, ili kako oni to vele da se nosi »belo ili domaći«, sastojala se od slijedećih dijelova:

- ⊙ košulja
- ⊙ pleček
- ⊙ robača (koja ima pozadi bešvicu)
- ⊙ pocuknenka
- ⊙ frtun
- ⊙ peča

- ⊙ robec
- ⊙ kožulec
- ⊙ poculica, koja je imala još špice i podšpice
- ⊙ pojas
- ⊙ čizme

Te dijelove nošnje su nosile »snehe«, dok »dekle« od tih dijelova nisu imale poculice i kožulca.

Kosa se češljala na »kofrtalo«, što znači da je po sredini morala biti »steza«, kosa prilegnuta uz glavu kao da je priljepljena. Da bi tako kosa stajala, znale su je par puta namazati s »mašćom«.

Pozadi glave isplele su dvije »kite«, koje su savijale oko drota, a isto je bio napravljen u obliku trokuta. Stavljale su ga na zadnji tjemeni dio glave, a na njega je išla poculica.

Za razliku od »sneha« djevojke su plele jednu »kitu« i na nju su zavezale crvenu vrpču.

»Robec« su nosile starije žene, mlađe i djevojke. Razlika je bila u tome što su starije nosile crne »ropce«, a mlađe i djevojke višnjeve i ljubičaste. Jedni i drugi su imali »štrancine« dugačke 10 cm.

Na kožulec su »snehe« znale stavljati ukrase koje su kupile na »prošćenjima« ili dobile na poklon. To su uglavnom ukrasi u obliku ruža, srca ili slike Majke Božje.

Muškarci su nosili;

- ⊙ gače
- ⊙ hlače
- ⊙ lajbec
- ⊙ reklec

Zimi nose čizme, a ljeti cipele. Gologlavi nisu gotovo nikada. Nose »škrlak« ili kapu, koju skidaju jedino za vrijeme jela i spavanja. Zimi su još nosili »kabanicu« koju, ukoliko na okovratniku ima krzno, Kunovčani nazivaju »janjičar«.

Narodna nošnja u Koprivničkom Ivanu se izrađuje i danas. Jedna od najboljih izrađivačica je Bara Harači, a nosilac je I nagrade u Općini Koprivnica na izložbi vezilja i pletilja 1973. god. Na republičkoj smotri je nosilac III nagrade.

Običaji u Koprivničkom Ivanu mnogo se ne razlikuju od običaja drugih Podravaca.

Na bijelu nedjelju (nedjelju po Uskrsu) djevojke su se sestriale. Tom prilikom su izmjenjivale pisanice i prvi put bi zaplesale. Budući su bile vršnjakinje, jedna drugoj su govorele »sestre«. Takav običaj se zvao »matkanje«. Takav privilegij djevojaka se održavao u kući neke od vršnjakinja.

Muškarci se pak na Đurđev dan »đurđaju«. Đurđ zaodjenut zelenim košem (od ljeskove šibe) ide cestom, skače s noge na nogu i u ruci drži šibu te njome maše. Ostali muškarci noseći košarice idu od kuće do kuće i skupljaju ono što im se daje (jaja...). Od poklona prirede zabavu i plate troškove. Na zabavu obično dolaze i žene muževa koji su se »đurđali«.

Tom prilikom se pjevalo;

Hodi Đuro, u tu šumu zelenu
Hodi Đuro, u tu šumu zelenu
Hej haj Marice,
Hodi Đuro, u tu šumu zelenu

I otrgni dve, tri leskove šibice
i tam ftrgni dve, tri leskove šibice
Heh, haj Marice,
I tam ftrgni tri leskove šibice

Pa ti vudri kaču Jadovaču
Pa ti vudri kaču Jadovaču
Heh, haj Marice,
Pa ti vudri kaču Jadovaču.

Iz pjesme se vidi da je običaj imao magijsko obilježje. S istim obilježjem je i Ivanjski kriješ, kada su starije žene znale uzimati iz vatre ostatke izgorjelog pruča i »stavljati v zelje, kaj bi bole raslo«. Takvih magijskih obilježja susrećemo gotovo u svim običajima, plesovima, samo imaju različita značenja.

Od običaja su još poznati;

⊙ običaji za Božić, Novu godinu, Sv. tri kralja, karminski običaji, svatovski i drugi.

Od plesova koji se izvode u Koprivničkom Ivancu poznati su;

- ⊙ »Ivanec je lepo selo«
- ⊙ »Mosti«
- ⊙ »Lepa sneha kolo vodi«
- ⊙ »Moje selo na me jala zelo«
- ⊙ »Ivanec je naše selo«
- ⊙ »Čardaš«

Ivančani su najviše plesali u zatvorenom prostoru (zimi), a ljeti se plesalo vani, i to

u privatnim dvorištima ili pokraj društvenog doma.

Ivanečko područje je bilo pokriveno gustim hrastovim šumama, koje su se većim dijelom iskrčile, ali su još uvijek djelomično ostale, i to iza vrtova. Na tim mjestima, bolje rečeno u šumi koju su nazivali »Travnik«, organizirali su se plesovi i zabave. Ova mjesta na otvorenom prostoru, pored gore navedenih, birala su se zbog kladovine i dovoljno pogodnog terena.

Na plesove i zabave djeca i djevojke nisu imale pristupa. Kako sam već napomenuo prije, djevojke su prvi put zaplesale sa navršenih 15 do 16 godina na »matkanju«.

Momci sa navršenih 17 do 18 godina imali su pravo ići na zabavu, a plesali su s udatim ženama; naravno, ukoliko nisu bili muževi ljubomorni.

Plesalo se cijelu godinu izuzev Korizme. Jedna od važnijih prilika za ples bila su crkvena proštenja. Glavno proštenje je bilo na »Ivanje« a zatim na »Svečnicu«, »Duhovni ponedjeljak« i »Uskrsni«.

Osim toga se plesalo na: »Badnjak«, »Božić«, »Štefanje«, »Tri kralja«, »Telovo« i druge blagdane.

Radnim danom plesalo se u vrijeme kolinja, berbe grožđa, trebljenja kukuruza, imendana, čehanja perja i slično.

Posebno je bilo veselo u vrijeme žetvenih radova. Na polje se išlo s barjakom, a na kolima se vozila drvena posuda s vinom. Išli su muževi i snahe. Tu se pjevalo i izvodile se šale. Nakon završenog posla u dvorištu domaćina plesalo se uz muziku.

Jedna od najljepših pjesama koje su se pjevale tom prilikom je »Jačmen dozreva«

Pjevači: Barica Geršić, Milica Petričević
Snimio: Josip Jalžabetić
Transkribirao: Krešimir Lukačić

I

Rascvela se leluja,
 Žuti jačmen dozriva,
 Rascvela se leluja,
 Žuti jačmen dozriva.

Jačmen žela bodem prvi žitek zreli,
 hej, dragi lubleni, onda dojadi ti k meni.
 Jačmen vezal bodem prvi žitek zreli,
 hej, moja grlica, onda pemo v gorice.

ANDANTE $\text{♩} = 62$

ALLEGRETTO $\text{♩} = 85$

II

Žuti jačmen zlaten klas,
 prvi žitek za sve nas.
 Žuti jačmen zlaten klas,
 prvi žitek za sve nas.

Jačmen žela bodem prvi žitek zreli,
 hej, dragi lubleni, onda dojadi ti k meni.
 Jačmen vezal bodem prvi žitek zreli,
 hej, moja grlica, onda pemo v gorice.

Od instrumenata poznati su; dude, lime-
 na glazba, tamburaši, mužikaši, a nekad se
 znalo plesati i uz usnu harmoniku, u kom-
 binaciji s bisernicom ili bračem.

Od plesova koji se izvode u Koprivnič-
 kom Ivancu opisat ću;

1. »Moste«
2. »Ivanec je lepo selo«.

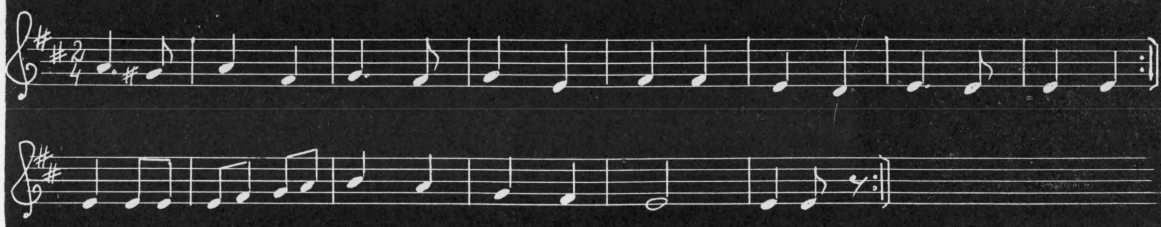
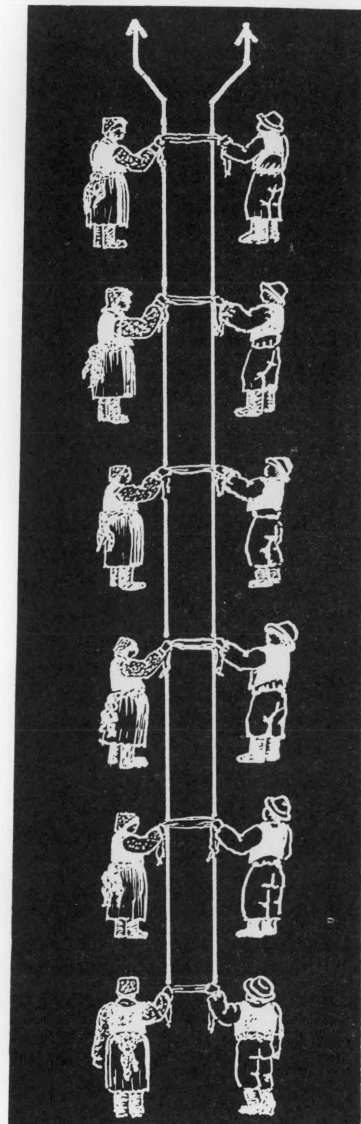
M o s t i

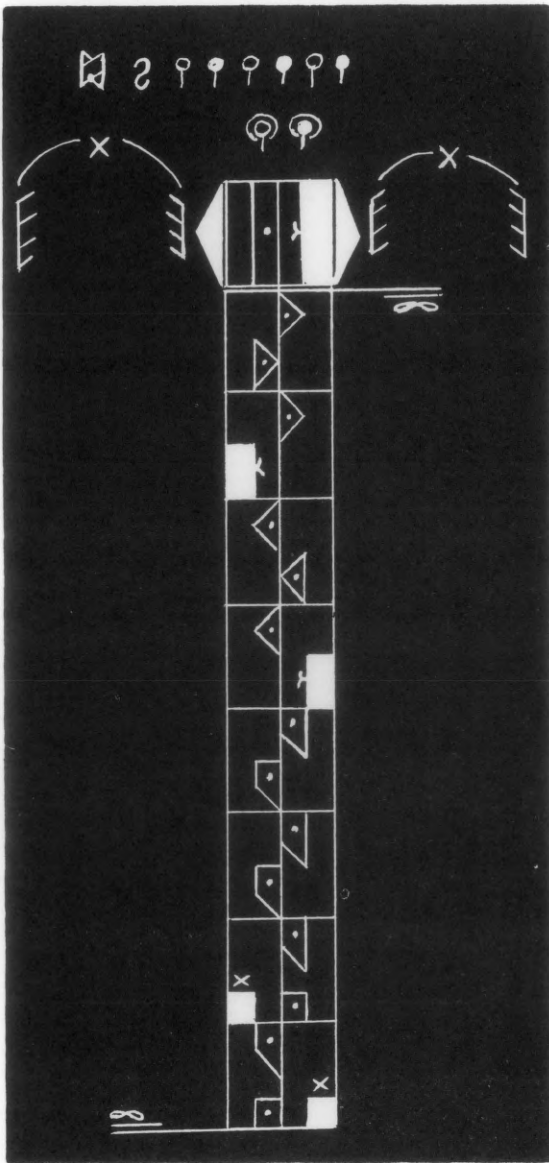
To je parovni ples. Izvodio se na zabava-
ma i svatovima. Pleše se uz muzičku prat-
nju. Plesačica stoji plesaču s lijeve strane
držeci se za unutarnje ruke preko marama.

Svaki par koji se nađe na začelju kolone,
sagne se i provlači se naprijed, pazeći da bu-
de što bliže jedan drugome. Kad dođe na
čelo kolone, uspravi se i nastavi laganim
kretanjem naprijed. Podignutim rukama či-
ni most iznad onih koji se provlače.

Korak je trčeci na cijelim stopalima. Po-
čima se lijevom nogom, a može i desnom.
Tijelo lagano igra. Dužina plesa ovisi o volji
plesaća.

Svirač: Andrija Janković
Snimio: Jasip Jalžabetić
Transkribirao: Krešimir Lukačić

Ivanec je lepo selo

To je otvoreno, mješovito kolo. Raspored plesača nije određen. Držanje ruku je prema dolje (uz tijelo).

Pjevači: Barica Geršić
Milica Petričević

Snimio: Josip Jalžabetić

Transkribirao: Krešimir Lukačić

Ivanec je lepo selo,
u njemu je sve veselo.
Ivanec je lepo selo,
u njemu je sve veselo.

Kum Tomaš, tamburaš,
igraj kak najbolje znaš.

Refren

Kum Tomaš, tamburaš,
igraj kak najbolje znaš.

Ivanečki lepi dečki,
nose škrlak naherečki.
Ivanečki lepi dečki,
nose škrlak naherečki.

Refren

Ivanec je lepo selo

Zapis: Josip Jalžabetić
Kinetogram: Branko Kostelac
Josip Jalžabetić

ANDANTINO ♩ = 75

ALL. MODERATO ♩ = 90

Pored spomenutih elemenata folklor stanovnici Koprivničkog Ivanca njeguju još čitavo bogatstvo folklor.

Najbogatiji elementi vezani su za svatovske običaje, što je sasvim razumljivo, jer su to momenti kad se narod opuštao od svakodnevnih briga i poslova i mogao se veseliti, te na takav način zadovoljiti potrebe duha.

Tumač riječi:

- ⊙ košulja / donji dio odjeće
- ⊙ pleček / bluza
- ⊙ robača / suknja
- ⊙ pocuknenka / dio odjeće ispod suknje
- ⊙ peča / dio odjeće ispod rupca
- ⊙ robec / rubac
- ⊙ kožulec / kao lajbek
- ⊙ kite / pletenice

Izvori:

1. Etnografska spomenica Koprivničkog Ivanca
2. Narodni običaji u Koprivničkom Ivanču (Tomislav Vrban)
3. Zapisi od kazivača (Josip Jalžabetić)